



הכנסת

מרכז המחקר והמידע

נישואי קטינות – נתונים וניתוח

מוגש לוועדת החוקה, חוק ומשפט

כתיבה: צח בן-יהודה

אישור: אורלי אלמגור-לוטן, ראש צוות

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

י"א בכסלו תשע"ז

11 בדצמבר 2016

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

תוכן עניינים

<u>3</u>	<u>תמצית</u>
<u>5</u>	<u>1. רקע</u>
<u>8</u>	<u>2. רשות האוכלוסין וההגירה במשרד הפנים</u>
<u>11</u>	<u>3. משטרת ישראל</u>
<u>13</u>	<u>4. פרקליטות המדינה במשרד המשפטים</u>
<u>17</u>	<u>5. המשרד לשירותי דת</u>
<u>18</u>	<u>6. הנהלת בתי-הדין השרעיים</u>
<u>20</u>	<u>7. משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים</u>
<u>22</u>	<u>8. המוסד לביטוח לאומי</u>
<u>23</u>	<u>9. קשיים ובעיות</u>
<u>25</u>	<u>מקורות</u>



מסמך זה נכתב לבקשת יושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט, חבר הכנסת ניסן סלומינסקי, לצורך מעקב בוועדה אחר יישום **חוק גיל הנישואין, התש"י-1950** (להלן: חוק גיל הנישואין). במסמך נסקר טיפול הגורמים המעורבים בנושא במקרים של נישואי קטינות, ובהם רשות האוכלוסין וההגירה במשרד הפנים; משטרת ישראל; פרקליטות המדינה; המשרד לשירותי דת; בתי-הדין השרעיים; משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים. כדי לקבל אינדיקציה נוספת להיקף התופעה, מוצגים גם נתוני המוסד לביטוח לאומי על קטינות המקבלות קצבת ילדים בעבור ילדיהן ומצבן המשפחתי. במסמך מוצגים החוקים, ההנחיות והנהלים שלפיהם הגורמים הללו מטפלים במקרים של נישואי קטינות, וכן נתונים על היקף התופעה שנאספו מכל אחד מהגורמים האמורים. **למרות מגוון הנתונים, יש פערים משמעותיים בין נתונים שנאספו מן הגופים השונים, וכך אי-אפשר לקבוע במדויק כמה מקרים של נישואי קטינות יש במדינת ישראל.** אפשר להניח גם כי ההיקף האמיתי של תופעת נישואי הקטינות גדול מזה המדווח לרשויות.¹

תמצית

כמקובל במדינות רבות בעולם, גם בישראל נקבע בחקיקה הגיל הצעיר ביותר שבו מותר להינשא. עד שנת 2013 הגיל שבו מותר להינשא בישראל היה 17. באותה שנה תוקן חוק גיל הנישואין והגיל נקבע ל-18. הוראות נוספות שנכללו בתיקון זה (תיקון מס' 6 לחוק): גיל 16 הוא הגיל הצעיר ביותר להגשת בקשה לקבלת היתר נישואין מבית-המשפט; הטיפול בעבירה על חוק גיל הנישואין הועבר מהתביעה המשטרתית לפרקליטות המדינה; נקבעה חובת דיווח של משרדים אחדים לוועדת החוקה, חוק ומשפט על יישום הוראות החוק.

בחוק גיל הנישואין נקבע שנישואי קטין או קטינה הם עבירה פלילית שהעונש עליה הוא מאסר של שנתיים או קנס, למעט במקרים שבהם בית-המשפט לענייני משפחה נתן היתר לנישואין. יש להדגיש שכיום אי-אפשר להגיש בקשה או להשיא כחוק קטין או קטינה שטרם מלאו להם 16 שנים.

בסקירה שלהלן מוצגים הגופים העוסקים ביישום החוק ובטיפול בתופעת נישואי קטינות, והנתונים שנאספו מהם. **להלן תמצית העניינים שיובאו בהרחבה בסקירה:**

- **נוכח פערי נתונים בין משרדי הממשלה שמטפלים בתופעת נישואי הקטינות, אי-אפשר לקבוע כמה מקרים של נישואי קטינות מתרחשים בישראל.** בהקשר זה יש לציין כי מערכות המחשוב של חלק מהגורמים עדיין אינן ערוכות לספק מידע בפילוחים הנדרשים, וחלק מהמשרדים נאלצים גם כיום לבצע בדיקות פרטניות של תיקים כדי לספק את הנתונים המבוקשים. חלק מהגורמים מספקים את הנתונים לפי שנה קלנדרית, כנדרש בסעיף 8(א) לחוק גיל הנישואין, וחלק מספקים את הנתונים ממרס עד פברואר, ולכן לא מתאפשרת השוואה מלאה בין הנתונים.
- **מהנתונים שהתקבלו עולה שמינואר 2014 עד אוגוסט 2016 הוגשו לרשות האוכלוסין וההגירה 1,581 בקשות לרישום נישואי קטינות שנערכו ללא היתר מבית-המשפט לענייני משפחה. באותו פרק זמן נפתחו במשטרת ישראל 198 תיקי חקירה בגין עבירות על חוק גיל הנישואין. מדצמבר 2013 עד יולי 2016, הפרקליטות הפלילית טיפלה בסך-הכול ב-19 תיקים שהועברו לידיה מהמשטרה;**

¹ נישואי קטינים נפוצים בעיקר בקרב ילדות. על-כן, למען הנוחות, במסמך זה לשון נקבה בביטוי "נישואי קטינות", מכוונת לפעמים גם למקרים של "נישואי קטינים".



- ממרס 2014 עד יוני 2016 הוגשו לבית-המשפט לענייני משפחה 136 בקשות לקבלת היתר נישואין לקטינה, וב-78 מהן (כ-57%) ניתן היתר להינשא ;
- רשות האוכלוסין וההגירה במשרד הפנים, שאליה מוגשות בקשות לשינוי הרישום של המצב המשפחתי בעקבות נישואין, והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הנסמכת על נתוני רשות האוכלוסין, לשם אומדן מספר הנישואין והגירושין בישראל, הן הגורמים היחידים שיכולים לספק פילוח של נתוני נישואי קטינות לפי דת הקטין או הקטינה. שאר המשרדים אינם יכולים לספק פילוח כזה. **לפי נתוני שני הגופים, כ-90% מנישואי הקטינות שנרשמו בשנים האחרונות היו של קטינות מוסלמיות ;**
- **בהנחיית היועץ המשפטי לממשלה בנוגע למדיניות התביעה במקרים של נישואי בוסר ובעילת קטינה, נקבעה חובת דיווח למשטרה כאשר נודע לבית-המשפט לענייני משפחה או לבית-דין דתי על עבירות לפי חוק גיל הנישואין. מהמסמך עולה כי הנחייה זו אינה מיושמת בבתי-הדין הדתיים ;**
- **כיום, המשרד לשירותי דת מדווח לוועדת החוקה, חוק ומשפט על נישואי קטינות לאחר בדיקה ידנית של כל התיקים. המשרד צופה כי רק לאחר סיום פריסת מערכת מחשוב חדשה במהלך שנת 2017 הוא יוכל להתחיל לספק דוחות מפורטים על נישואי קטינות. נוכח זאת, במסמך לא יוצגו נתונים מעודכנים על נישואי קטינות שאושרו בדיעבד בבתי-הדין הרבניים ;**
- **תקנות הרבנות הראשית לישראל המנחות את רשמי הנישואין בעבודתם, לא עודכנו בעקבות תיקון מס' 6 לחוק גיל הנישואין. לפי התקנות, הגיל הצעיר ביותר שבו אפשר להינשא ללא אישור בית-המשפט הוא עדיין 17 ולא גיל 18 הקבוע כיום בחוק. נוסף על כך, בתקנות נקבע שבמקרה שהגיע לרשם הנישואין מידע על נישואי קטינות, עליו ליידע את מחלקת הרבנות במשרד לשירותי דת. למרות הנחיה זו, מחלקת הרבנות עדכנה כי אין היא מקבלת דיווחים שוטפים שכאלה. **התקנות אינן משקפות את הנחיית היועץ המשפטי לממשלה שלפיה יש לדווח למשטרה על מקרים של נישואי קטינות שנערכו שלא כחוק ;****
- **בתי-הדין השרעיים מסרו למרכז המחקר והמידע של הכנסת נתונים חלקיים על מספר נישואי הקטינות שבית-הדין השרעי אישר. מהנתונים עולה שמינואר 2016 עד אוגוסט 2016 אשררו בתי-הדין השרעיים 133 נישואי קטינות. יש לציין כי בנתונים אלו לא נכללים נישואי קטינות שאושרו בבית-הדין השרעי בירושלים שבו מאושררים בדיעבד נישואים שנערכו בבית-הדין השרעי הירדני הפועל במזרח העיר, שאינו כפוף להנהלת בתי-הדין השרעיים ;**
- **עמדת הנהלת בתי-הדין השרעיים (שגובשה על בסיס עמדה של נציב תלונות הציבור על השופטים שפורסמה בשנת 2009) בנוגע להנחיית היועץ המשפטי לממשלה בעניין דיווח למשטרה על מקרי נישואי קטינות שנערכו שלא כחוק, היא כי אף שהדבר ראוי, אין חובה בדין על קאדי לדווח על מקרים שבהם נודע לו על קיומה של עבירה, כגון במקרים של נישואי קטינות בניגוד לחוק. עמדה זו אינה עולה בקנה אחד עם הנחיית היועץ המשפטי לממשלה ;**
- **משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים אמון על הכנת תסקירים במקרים שמוגשות בקשות לבית-המשפט לענייני משפחה לקבלת היתר נישואין לקטינה שגילה 16-17 (להרחבה על התסקיר ראו בפרק 7 להלן). מהמשרד דווח כי בית-המשפט לענייני משפחה מוציא צווים לקבלת תסקירים גם במקרים של קטינות שגילן 17-18 המבקשות להינשא. מאז שנת 2014 הוגשו בסך-הכול 64 תסקירים. באותה התקופה הוגשו, כאמור לעיל, 136 בקשות לקבלת היתר נישואין לקטינה.**



1. רקע

נישואי קטינים וקטינות שטרם הגיעו לבגרות פיזית ונפשית היו נוהג מקובל עד המאה ה-20.² לנישואי קטינות היו כמה תפקידים עיקריים, למשל תפקיד דמוגרפי – הגדלת מספר הילדים במשפחה; מיסוד קשרים חברתיים בין משפחות באמצעות נישואין; תפקיד כלכלי לצמצום מספר הילדות שתלויות לפרנסתן בראש המשפחה והעברת האחריות הכלכלית עליהן למשק בית אחר.

במאה ה-20 החלו גורמי מקצוע להכיר בהשלכות השליליות של נישואי קטינות, כגון הקושי שלהן להתמודד עם מחויבויות משפחתיות וגידול ילדים ועם מחויבויות כלכליות למשפחה. נוסף על כך, היריון בגיל צעיר מאוד עלול לגרום נזקים נפשיים ואף נזקים פיזיים לאם ולתינוק.³ קטינות שנישאות עקב היריון על-פי רוב נושרות ממערכת החינוך, ולכן בהמשך חייהן הן מתקשות למצוא עבודה שמאפשרת להן פרנסה הולמת וגוברים הסיכויים שלהן לחיות חיי עוני. השלכות נוספות של נישואי קטינות הן סיכוי גבוה לגירושין וסיכון גבוה לאלימות במשפחה, הן כלפי הקטינה והן כלפי ילדיה.⁴

ככלל, הדין הדתי הוא הדין החולש על ענייני נישואין וגירושים במדינת ישראל. כל אזרח כפוף למערכת הדינים הדתית של הדת שאליה הוא משתייך.⁵ **הדינים הדתיים מכירים בנישואי קטינות, וכך גם אם הם נערכו בניגוד לחוק גיל הנישואין, מבחינה דתית הם תקפים, ועל כן בתי-הדין הדתיים מנפיקים אישורי הכרה בנישואין בדיעבד:**⁶

- לפי ההלכה היהודית בן כשיר להינשא בגיל 13 ובת כשירה להינשא בגיל 12;
- בהלכה המוסלמית (השריעה) לא נקבע הגיל הצעיר ביותר שמותר להינשא בו. המשפט העות'מאני, באמצעות המגילה,⁷ פיתח כללים המגבילים את גיל הנישואין ולפיהם הגיל הצעיר ביותר לבנים הוא 12 ולבנות הוא 9. החוק העות'מאני הותיר שיקול דעת רב לשופט המוסלמי (הקאדי) לאשר נישואין בנסיבות של בגרות פיזית מוקדמת;
- ההלכה הנוצרית קובעת שגיל הכשרות לנישואין של בנים הוא 16 ושל בנות הוא 14. עם זאת, מגבלת הגיל תלויה בטובת הילד וכפופה בדרך כלל לדרישות הכשרות המשפטית של המדינה שבה הוא חי. כאמור, הדינים הדתיים מכירים בתוקפם של נישואי קטינים בין שקיבלו היתר מבית-המשפט לענייני משפחה ובין שלא קיבלו, גם אם נישואין אלו נערכו שלא כחוק גיל הנישואין או שנערכו על-ידי גורם שאין לו סמכות רשמית מטעם המדינה לנהל את טקס הנישואין. במקרים רבים, לאחר שנישאו באופן

² עדי בלוטנר, פרויקט פא"י, [דוח מס' 2 בנושא: חוק גיל הנישואין, התשי"א-1950](#), מרכז רקמן, 2014.

³ אחדים מהנזקים שעלולים להיגרם: שיעור תמותה גבוה יותר של אימהות ותינוקות ככל שגיל היולדת נמוך; עלייה בשכיחות מומים מולדים; משקל נמוך של היילודים; יילודים עם דלקות ואנמיה.

⁴ ראו גם: אורלי לוטן, [גיל הנישואין – סקירה משווה](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 20 בדצמבר, 2006; איתי פידלמן, [נישואי קטינים](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 27 בפברואר, 2010; עדי בלוטנר, פרויקט פא"י, [דוח מס' 2 בנושא: חוק גיל הנישואין, התשי"א-1950](#), מרכז רקמן, 2014.

⁵ יש לציין שנוכח מיעוט המקרים המדווחים של נישואי קטינות בקרב נוצרים ודרוזים, מסמך זה יתמקד בעיקר ביהודים ובמוסלמים. אפשר לציין כי מנתוני משרד המשפטים, בין השנים 2013–2015 היו 6 מקרים של נישואי קטינות בבית-הדין הדרוזי בניגוד לחוק גיל הנישואין (כל המקרים דווחו בשנת 2014). מהא מראענה, עוזרת ראשית (יעוץ וחקיקה), מחלקת ייעוץ וחקיקה (חקיקה) במשרד המשפטים, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 29 בנובמבר 2016.

⁶ להרחבה ראו עדי בלוטנר, פרויקט פא"י, [דוח מס' 2 בנושא: חוק גיל הנישואין, התשי"א-1950](#), מרכז רקמן, 2014, עמ' 16–18.

⁷ המגילה – קובץ החקיקה האזרחית באימפריה העות'מאנית, המבוסס על הדין המוסלמי. המגילה הייתה בתוקף במהלך השלטון העות'מאני והמנדט הבריטי, וחלקים ממנה נותרו בתוקף גם לאחר הקמת מדינת ישראל. בחקיקה הישראלית בוטלה המגילה רק בשנת 1984 עם חקיקת החוק לביטול המגילה, התשמ"ד-1984. עם זאת, בסעיף 2 לחוק נקבע שהחוק לא יתפרש כאילו בא לגרוע מתוקפו של הדין שלפיו דן בית-דין שרעי.



פרטי ובניגוד לחוק גיל הנישואין, בני-הזוג פונים **לבית-הדין הדתי הרלוונטי**, ומבקשים אישור בדיעבד שהנישואין שלהם תקפים לפי הדין הדתי. עם האישור שמנפיק להם בית-הדין הדתי, בני-הזוג פונים למרשם האוכלוסין לשם שינוי מעמדם המשפחתי.

כפי שיפורט להלן, על-פי הנחיית היועץ המשפטי לממשלה (ראו פירוט להלן בפרקים 3 ו-4), במקרים הללו, את המידע בדבר נישואי הקטין או הקטינה שנערכו בניגוד לחוק על הרשויות להעביר **למשטרה**. המשטרה פותחת בחקירה פלילית כנגד מי שנשא את הקטין או הקטינה, כנגד מי שערך את הנישואין או סייע לעריכתם, או כנגד מי שהשיא את בנו או בתו הקטינים הנתונים לאפוטרופסותו. לאחר סיום החקירה במשטרה תיק החקירה מועבר **לפרקליטות הפלילית** כדי שזו תבחן אותו ותקבע אם יש מקום להגיש כתב אישום כנגד המעורבים.⁸

בחוק גיל הנישואין מוגדר "עובר עבירה פלילית" מי שעשה ללא היתר אחת מהפעולות האלה: נשא קטינה או קטין;⁹ ערך נישואין או סייע בכל תפקיד שהוא בעריכת נישואין של קטינה או קטין; השיא קטינה או קטין שהם בתו או בנו שהם נתונים לאפוטרופסותו.¹⁰ בתיקון מס' 6 לחוק גיל הנישואין משנת 2013, נערכו שינויים מרכזיים אחדים בחוק:¹¹

- גיל הנישואין החוקי הועלה מגיל 17 לגיל 18;
- גיל 16 נקבע כגיל הצעיר ביותר להגשת בקשה לקבלת היתר נישואין;
- היריון של קטינה לא נחשב עוד לנסיבה המצדיקה מתן היתר לנישואי קטינה מבית-המשפט;
- הטיפול המשפטי בעבירות על חוק גיל הנישואין הועבר ממחלקת התביעות המשטרית לפרקליטות המדינה;
- מדי שנה ידווחו שר המשפטים, השר לשירותי דת, שר הפנים ושר העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים לוועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת על יישום הוראות חוק גיל הנישואין.

כאמור, בחוק גיל הנישואין נקבע שנישואי קטין או קטינה הם עבירה פלילית שהעונש עליה הוא מאסר של שנתיים או קנס (למעט מקרים שבהם בית-המשפט לענייני משפחה נתן היתר לנישואין, כמפורט להלן). על-פי חוק גיל הנישואין, קטין או קטינה המבקשים להתחתן, צריכים לפנות לבית-המשפט לענייני משפחה כדי לקבל היתר נישואין, ורק לאחר קבלתו הם רשאים להתחתן כדין. הקטין או הקטינה יגישו את הבקשה על-ידי אחד מהוריהם או אפוטרופסיהם, או על-ידי מי שמבקש להינשא להם. **יודגש שכיום אי-אפשר להגיש בקשה או להשיא כחוק קטין או קטינה מתחת לגיל 16.**

כאשר מוגשת לבית-המשפט לענייני משפחה בקשה לקבלת היתר נישואין לקטינות שמלאו להן 16 שנים וטרם מלאו להן 17, בית-המשפט יוציא צו לקבלת תסקיר מאת **עובד סוציאלי** (להרחבה על התסקיר ראו

⁸ כאמור, עד תיקון מס' 6 לחוק גיל הנישואין, בשנת 2013, מחלקת התביעות המשטרית הייתה האחראית על הגשת כתב אישום על עבירות לפי חוק גיל הנישואין ובעקבות התיקון, הפרקליטות היא האחראית על כך.

⁹ בסעיף 3 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב-1962, נקבע כי "אדם שלא מלאו לו 18 שנה הוא קטין".

¹⁰ סעיף 2 לחוק גיל הנישואין, התש"י-1950.

¹¹ כאמור, תיקון מס' 6 לחוק גיל הנישואין התקבל בכנסת ב-4 בנובמבר 2013, ופורסם בספר החוקים ב-2 בדצמבר 2013. [חוק גיל הנישואין \(תיקון מס' 6\), התשע"ד-2013.](#)



להלן בפרק 7). ההיתר יינתן רק אם לדעת בית-המשפט מתקיימות נסיבות מיוחדות הקשורות בטובת הקטין או הקטינה ומצדיקות מתן היתר.

פרקליטות המדינה (אזרחי) היא המייצגת את היועץ המשפטי לממשלה בהליכים שעניינם מעמדו האישי ורווחתו של הפרט בפני בית-המשפט.¹² לכן, כאשר מוגשת לבית-המשפט לענייני משפחה בקשה לקבלת היתר נישואין לקטינה, הפרקליטות האזרחית מעורבת בדיון. אם בית-המשפט לענייני משפחה נותן היתר נישואין, אזי בני-הזוג רשאים לגשת לרשות הדתית המקומית על-פי דתם ולהתחתן כדין, וכן להירשם כנישואים במרשם האוכלוסין.

* * *

בפרקים שלהלן מפורטים הגורמים שיש להם תפקיד בטיפול בנישואי קטינות ונסקרים נתוני אותם גורמים בנוגע למקרים של נישואי קטינות. אלה הגופים הנסקרים:

- **רשות האוכלוסין וההגירה במשרד הפנים**, האחראית לניהול מרשם האוכלוסין ורישום המעמד המשפחתי של אזרחי המדינה;
- **משטרת ישראל**, האחראית לחקירת עבירות לפי חוק גיל הנישואין;
- **פרקליטות המדינה במשרד המשפטים**, האחראית להגשת כתבי אישום כנגד נאשמים בגין עבירה על חוק גיל הנישואין לאחר שהמשטרה סיימה את חקירתה (פלילי), ולייצוג המדינה בבית-משפט לענייני משפחה במקרים שהוגשו בקשות לקבלת היתר נישואין (אזרחי);
- **המשרד לשירותי דת**, האחראי לבתי-הדין הרבניים ולרשמי הנישואין של יהודים;
- **בתי-הדין השרעיים**, האחראים לרישום נישואין של מוסלמים;
- **משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים**, שעובדים סוציאליים מטעמו אחראים להכנת תסקירים במקרים שמוגשת בהם בקשה לקבלת היתר נישואין לקטינות (המונח "תסקיר" יוסבר להלן בפרק 7);

נוסף על כך, כדי לנסות לתת אינדיקציה נוספת על היקף תופעת נישואי קטינות, יוצגו נתוני המוסד לביטוח לאומי על מספר הקטינות המקבלות קצבת ילדים בעבור ילדיהן ועל מצבן המשפחתי.

¹² פרקליטות המדינה, [מעמד אישי](#), תאריך כניסה: 26 באוקטובר 2016.



2. רשות האוכלוסין וההגירה במשרד הפנים

הטיפול של רשות האוכלוסין וההגירה במשרד הפנים בבקשות לרישום נישואין של קטינים מוסדר ב"נוהל הטיפול בנישואי בוסר (נישואי קטינים מתחת לגיל 18)".¹³ בנוהל נקבע שכאשר מוגשת בקשה לרישום נישואין ואחד מבני-הזוג, או שניהם, קטינים, פקיד הרשות המטפל בבקשה יוסיף הערה "נישואי בוסר" בראש הטופס (סעיף 4.3 לנוהל). המשך הטיפול בבקשה מתחלק לשני מסלולים:

- **בני-הזוג מציגים היתר מבית-המשפט לענייני משפחה לנישואי הבוסר.** במקרה זה יצורף עותק מהיתר הנישואין ופקיד הרשות יציין בגיליון הרישום "נישואי בוסר עם היתר בית-המשפט" (סעיף 4.5 לנוהל);

- **בני-הזוג אינם מציגים היתר לנישואין מבית-המשפט, אך מציגים תעודות נישואין או פסק-דין מבית-הדין הדתי שאליו הם משתייכים.** אם בקשת הרישום מוגשת כשאחד מבני-הזוג עודנו קטין, פקיד הרשות יציין במרשם שמצבו האישי של כל אחד מבני-הזוג נמצא בסטטוס "בירור" ויוסיף את פרטי בן-הזוג ופרטי הנישואין. עדכון מצבם האישי של בני-הזוג לסטטוס "נשואים" ייעשה רק לאחרשימלאו לקטינה 18. נוסף על כך, **על פקיד הרשות להגיש למשטרת ישראל תלונה על עבירה על החוק האוסר נישואי בוסר**, ולהעביר העתק מהתלונה לגוף האחראי לגורם שהנפיק את תעודת הנישואין (הנהלת בתי-הדין הרבניים, שאחראית לבית-הדין הרבני, או משרד המשפטים, האחראי לבית-הדין השרעי) וכן למשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים (סעיף 4.6 לנוהל).

הגשת תלונה למשטרת ישראל¹⁴ – בנספח לנוהל מופיע טופס התלונה שעל פקיד מרשם האוכלוסין למלא ולהעביר למשטרת ישראל. בטופס יש פרטים על בני-הזוג, המסמכים שצורפו לבקשת הרישום וכל מידע נוסף הידוע לפקיד מרשם האוכלוסין. יש לציין כי בחודש מרס 2016 הופצה הנחיה פנימית של רשות האוכלוסין וההגירה שלפיה בתחילת כל חודש, כל מנהלי הלשכות של רשות האוכלוסין וההגירה, – או אחראי אחר שמונה לכך – יגישו תלונות למשטרת ישראל על כל הבקשות לרישום נישואי בוסר שהתקבלו בלשכה בחודש שקדם לכך. לפי ההנחיה יש להעביר את התלונות לאיש הקשר במשטרת ישראל באמצעות פקס או במסירה אישית ולוודא טלפונית כי התלונה התקבלה, תוך תיעוד השיחה ופרטי הגורם שאישר את קבלת התלונות במשטרת ישראל.¹⁵

לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת הועברו מרשות האוכלוסין וההגירה נתונים על נישואי קטינות שנרשמו בשנת 2016 (מינואר עד סוף אוגוסט). מהנתונים עולה **שבתקופה האמורה נרשמו 520 מקרי נישואי קטינות, כ-91% מתוכם מוסלמיות, וכ-8% יהודיות; 95% מהקטינות הן ילידות ישראל. עוד עולה כי ב-95 מקרים לקטינה טרם מלאו 16 שנים, ובמקרה אחד טרם מלאו לה 14 שנים.**¹⁶

¹³ רשות האוכלוסין וההגירה, נוהל מס' 2.11.0006, [נוהל הטיפול בנישואי בוסר \(נישואי קטינים מתחת לגיל 18\)](#), תאריך עדכון: 12 בינואר 2014.

¹⁴ במהלך דיון מעקב אחר יישום חוק גיל הנישואין של ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת שהתקיים ב-2 במאי 2016, התברר כי משרד הפנים מעביר דיווח על עבירות לפי חוק גיל הנישואין למשטרה באמצעות הדואר, הפקס או שליח. חברי הוועדה הצביעו על "קצר בתקשורת" בין שני המשרדים הממשלתיים הללו בכל הקשור להעברת הדיווחים ביניהם. ועדת החוקה, חוק ומשפט, [פרוטוקול ישיבה מס' 178 בנושא: מעקב אחר יישום חוק גיל הנישואין](#), 2 במאי 2016.

¹⁵ אלי לוי, מנהל תחום מרשם ודרכונים, רשות האוכלוסין וההגירה, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 1 בנובמבר 2016.

¹⁶ אלי לוי, מנהל תחום מרשם ודרכונים, רשות האוכלוסין וההגירה, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 21 בספטמבר 2016.



טבלה מס' 1 – בקשות לרישום נישואי קטינות ברשות האוכלוסין וההגירה לפי גיל הקטינה

17 2016–2014

ינואר עד אוגוסט 2016	2015	2014	טווח גילים
1	-	-	14-13
4	8	7	15-14
90	132	137	16-15
156	251	216	17-16
269	338	162	18-17
520	729	522	סך-הכול

מהטבלה עולה שמשנת 2014 ועד חודש אוגוסט 2016, הוגשו לרשות האוכלוסין וההגירה 1,771 בקשות לרישום נישואי קטינות, ובכ-21% מהמקרים מדובר על קטינות מתחת לגיל 16.

טבלה מס' 2 – מספר הבקשות שהוגשו לרשות האוכלוסין וההגירה לרישום נישואי קטינות, עם היתר וללא היתר, בפירוט לפי דת (ינואר עד אוגוסט 2016)¹⁸

סך-הכול	נוצרי	מוסלמי	יהודי	לא ידוע	
35	-	16	19	-	יש היתר
485	1	457	26	1	אין היתר
520	1	473	45	1	סך-הכול

מהטבלה עולה שכ-93% מהבקשות לרישום נישואי קטינות שהוגשו במהלך ינואר עד אוגוסט 2016 היו של נישואים ללא היתר. מתוך הבקשות לרישום נישואי קטינה שנעשו ללא היתר, כ-94% היו של מוסלמיות ו-5% היו של יהודיות. מרשות האוכלוסין הובהר שבכל המקרים של נישואין ללא היתר הוגשו תלונות במשטרת ישראל, על-פי נוהל הטיפול בנישואי בוסר.¹⁹

יש לציין שמנתונים נוספים שהועברו מרשות האוכלוסין וההגירה למרכז המחקר והמידע של הכנסת עולה שכ-73% מהבקשות לרישום נישואי קטינה הוגשו בעקבות קבלת פסק-דין מבית-הדין השרעי. עוד עולה שכ-16% מהנישואין נערכו בירושלים, ורק כ-1% מהנישואין נערכו מחוץ לגבולות מדינת ישראל.²⁰

¹⁷ אלי לוי, מנהל תחום מרשם ודרכונים, רשות האוכלוסין וההגירה, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 21 בספטמבר 2016.

¹⁸ ש.ם.

¹⁹ ש.ם.

²⁰ ש.ם.



טבלה מס' 3 – מספר הבקשות שהוגשו לרשות האוכלוסין וההגירה לרישום נישואי קטינות שנערכו

עם היתר או בלעדיו (2014–2016)²¹

ינואר עד אוגוסט 2016	2015	2014	
35	49	106	יש היתר
485	680	416	אין היתר
520	729	522	סך-הכול

מהטבלה עולה כי בשנים 2014–2016 (עד אוגוסט 2016) כ-89% מהבקשות (1,581 בקשות) לרישום נישואי קטינות היו לרישום נישואין שנערכו ללא היתר מבית-המשפט לענייני משפחה.

יש לציין כי גם הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מפרסמת נתונים על נישואי קטינים בהתבסס על נתוני מרשם האוכלוסין. הנתונים האחרונים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מתייחסים לשנת 2014,²² ומוצגים בטבלה זו:

טבלה מס' 4 – מספר הכלות והחתנים שגילם עד 18 לשנת 2014²³

חתנים				כלות				
דרוזים	נוצרים	מוסלמים	יהודים	דרוזיות	נוצריות	מוסלמיות	יהודיות	גיל ²⁴
-	-	-	-	-	-	332	6	עד 17 ²⁵
-	-	21	13	11	-	428	86	עד 18
-	-	21	13	11	-	760	92	סך-הכול

²¹ אלי לוי, מנהל תחום מרשם ודרכונים, רשות האוכלוסין וההגירה, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 21 בספטמבר 2016.

²² מאז שנת 2008 מקור הנתונים היחיד של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לגבי נישואין וגירושין הוא מרשם האוכלוסין (ראו פרק 2 להלן). נוסף על כך, בנתונים על נישואין לא נכללים נישואין שנערכו בחוץ-לארץ (בין שמדובר בנישואין אזרחיים ובין שמדובר בנישואין דתיים) ו"נישואין אלטרנטיביים" בישראל שלא נערכו בבתי-הדין הרבניים. הלמ"ס, [השנתון הסטטיסטי לישראל לשנת 2016](#), פרק 3, תנועה טבעית – מקורות והסברים. יש לציין שמבדיקה שבוצעה בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, היו שני מקרים בלבד בשנת 2014 של קטינות שנישאו בחו"ל. שלמה נהיר, אחראי נושא סטטיסטיקה של נישואין וגירושין בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, שיחה טלפון, 1 בנובמבר 2016.

²³ הלמ"ס, [השנתון הסטטיסטי לישראל לשנת 2016](#), לוח 3.7: נישאים, לפי גיל, מצב משפחתי קודם ודת.

²⁴ הלמ"ס, [השנתון הסטטיסטי לישראל לשנת 2016](#), פרק 3, תנועה טבעית – מקורות והסברים. יובהר הגיל המצוין בלוחות הלמ"ס, מתייחס לשנים שמלאו לאדם ביום הולדתו האחרון. כלומר, כשבלוח של הלמ"ס כתוב גיל 18, הכוונה היא למי שמלאו לו 18 שנה וטרם מלאו לו 19. על כן בנתונים שלעיל לא מוזכרים הנתונים המתאימים לגיל 18 כפי שמופיע בפרסום של הלמ"ס.

²⁵ יש לציין כי רוב המקרים של נישואי קטינה עד גיל 17 היו בשנים 2011–2013 ודווחו באיחור. במקרים אלה גדול במיוחד מספרן של נשים מוסלמיות ובהן שכיחות גבוהה של תושבות העיר ירושלים. הלמ"ס, [השנתון הסטטיסטי לישראל לשנת 2016](#), לוח 3.7: נישאים, לפי גיל, מצב משפחתי קודם ודת.



הכנסת

מהטבלה עולה שלפי נתוני רשות האוכלוסין וההגירה, בשנת 2014 התחתנו 863 קטינות²⁶ ו-34 קטינים. כ-88% מנישואי הקטינות היו של קטינות מוסלמיות, וכ-61% מהקטינים שנישאו היו מוסלמים. יש לציין כי בשנת 2013 נרשמו 1,390 מקרים של נישואי קטינות ו-51 מקרים של נישואי קטינים.²⁷

כאמור, במקרים רבים נישואי קטינות אינם מדווחים לרשויות בזמן אמת אלא לאחר שנים אחדות, ולעתים אף לאחר יותר מעשור.²⁸ בהקשר זה נבקש להבהיר כי נתוני רשות האוכלוסין וההגירה המובאים בטבלה מס' 1 מייצגים את מספר הבקשות לרישום נישואין שהוגשו בשנה מסוימת ולא את מועד עריכת הנישואין. לעומת זאת, נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה שלעיל, מייצגים את מספר הנישואים שהתרחשו בפועל באותה שנה.²⁹

3. משטרת ישראל

בהנחיית היועץ המשפטי לממשלה בנושא "מדיניות התביעה: נישואי בוסר ובעילת קטינה" שעודכנה ביולי 2002 (להלן – הנחיית היועץ המשפטי לממשלה),³⁰ נקבע כי "המשטרה תחקור מקרים של בעילת קטינה המתגלים אגב טיפול בבקשות שהוגשו לבית-המשפט לקבל היתר לנישואי קטינה, וכן מקרים של עריכת נישואין לקטינה שלא כחוק, במגמה להעמיד לדין את הבוועל וכן את מי שערך או סייע לעריכת קידושין או נישואין לקטינה שלא כדין וכן כהן דת או דיין בבית-דין דתי שערך או סייע לעריכת הקידושין או הנישואין" (סעיף 14א להנחיה).³¹

בנוהל חטיבת החקירות של המשטרה מס' 03.300.200 שכותרתו "אופן הטיפול בעבירות לפי חוק גיל הנישואין" נקבע האופן שבו תאכוף המשטרה את האיסורים המפורטים בסעיף 2 לחוק גיל הנישואין. הנוהל עודכן ביולי 2014, כלומר לאחר קבלת תיקון מס' 6 לחוק גיל הנישואין.³² סעיף 1.ה לנהל קובע כי אכיפת העבירה תיעשה בדגש על העמדה לדין של המשיאים ולא רק של בן-הזוג הבגיר. בדומה לנוסח שבהנחיית היועץ המשפטי לממשלה, בסעיף 2.א לנהל נקבע ש"כאשר נודע למשטרה על מקרה של עריכת נישואין לקטינה/ בניגוד לחוק ובעילת קטינה כתוצאה מהם, תיפתח חקירה במגמה להעמיד לדין את הבוועל וכן את כל מי שערך או סייע לעריכת הקידושין או הנישואין לקטינה/ה שלא כדין – בכלל זה ההורים או האפטרופוסים של הקטינה/ה – וכן רב, כהן דת או דיין בבית-דין דתי, שערך או סייע בעריכת הקידושין או הנישואין" (ההדגשה במקור).

יתר-על-כן, בסעיף 2.ד לנהל נקבע כי בכל הנסיבות שמפורטות בנהל אין כדי להעלות או להוריד מחובתם הפלילית של המעורבים ואין להימנע מחקירה מקפת של נסיבות עבירת נישואין ללא היתר

²⁶ יובהר כי אף שבטבלה מס' 1 מופיעים 863 מקרים, בנתוני הלמ"ס יש שני מקרים נוספים של נישואי קטינים שלא פורטו לפי דת ועל-כן אינם כלולים בטבלה לעיל. סך המקרים הוא אפוא 865.

²⁷ הלמ"ס, השנתון הסטטיסטי לישראל לשנת 2015, לוח 3.7: נישאים, לפי גיל, מצב משפחתי קודם ודת.

²⁸ איתי פידלמן, נישואי קטינים, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 27 בפברואר, 2010.

²⁹ מהלמ"ס הובהר שכדי לפצות על דיווח נישואין באיחור, הנתוני כל שנתון מובאים בחשבון דיווחים שהוגשו בשנה העוקבת לו וכן דיווחים שהוגשו באיחור בשני השנתונים שקדמו לו. בשל כך יש פער בין הנתון המתייחס לשנת 2014 בטבלה מס' 1 לבין הנתון המופיע בטבלה מס' 4 לעיל. שלמה נהיר, אחראי נושא סטטיסטיקה של נישואין וגירושין בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, שיחת טלפון, 1 בנובמבר 2016.

³⁰ היועץ המשפטי לממשלה, הנחיית היועץ המשפטי לממשלה מס' 4.1101, מדיניות תביעה: נישואי בוסר ובעילת קטינה, תאריך עדכון: 3 ביולי 2002.

³¹ יש לציין שבכדי לפתוח בחקירה כנגד כהן דת או דיין בבית-דין דתי בחשד לביצוע עבירה נדרש אישור היועץ המשפטי לממשלה, להרחבה ראו: משטרת ישראל, אגף חקירות ומודיעין, נוהל מס' 300.16.193, חקירת אישי ציבור בכירים, תאריך פרסום: 1 בפברואר 2014. היועץ המשפטי לממשלה, הנחיית היועץ המשפטי לממשלה מס' 4.2200, חקירת אישי ציבור, תאריך עדכון: יולי 2016.

³² האגף לחקירות ולמודיעין, נוהל מס' 03.300.200, "אופן טיפול בעבירות לפי חוק גיל הנישואין", תאריך עדכון: 20 ביולי 2014.



בית-משפט. הנסיבות המפורטות בנוהל: הסכמת הקטין או הקטינה לנישואין; הסכמת הורי הקטין או הקטינה לנישואין; הכנות והוצאות כלכליות לקיום הנישואין; הקטינה הרה; שהנישואין נערכו על-פי מנהגי העדה.

משטרת ישראל מסרה למרכז המחקר והמידע של הכנסת את נתונים על תיקי החקירה שנפתחו³³ ועל התיקים שהועברו לפרקליטות לצורך הגשת כתב אישום בגין עבירה על חוק גיל הנישואין:

טבלה מס' 5 – מספר תיקי החקירה שנפתחו בגין עבירה על חוק גיל הנישואין, ומספר התיקים שהועברו לפרקליטות להגשת כתב אישום, לפי מחוז (2014–2016)³⁴

ינואר-אוגוסט 2016		2015		2014		מחוז
מספר התיקים שהועברו לפרקליטות להגשת כתב אישום	מספר תיקי חקירה שנפתחו	מספר התיקים שהועברו לפרקליטות להגשת כתב אישום	מספר תיקי חקירה שנפתחו	מספר התיקים שהועברו לפרקליטות להגשת כתב אישום	מספר תיקי חקירה שנפתחו	
1	50	0	66	0	22	דרום
0	2	0	2	0	2	חוף
0	3	0	6	0	12	מרכז
0	6	0	3	0	0	ירושלים
0	0	0	6	0	1	תל-אביב
0	7	0	8	0	2	צפון
1	68	0	91	0	39	סך-הכול

מהטבלה עולה כי בשנים 2014–2016 (אוגוסט 2016) נפתחו 198 תיקי חקירה בגין עבירה על חוק גיל הנישואין, מתוכם רק תיק אחד הועבר לפרקליטות הפלילית לצורך הגשת כתב אישום. יתר-על-כן, אפשר לראות כי מאז כניסתו לתוקף של תיקון מס' 6 לחוק גיל הנישואין, יש עלייה במספר תיקי החקירה שנפתחו בגין עבירה על חוק זה. נבקש להסב את תשומת הלב לפער בין 1,581 הבקשות לרישום נישואי קטינות ברשות האוכלוסין וההגירה שנערכו ללא היתר מבית-המשפט לענייני משפחה (ראו טבלה מס' 3 לעיל), לבין 198 תיקי חקירה שנפתחו במשטרה, בין ינואר 2014 לאוגוסט 2016.

ממשטרת ישראל נמסר שבנתונים שלעיל לא נכללו 73 דיווחים שנמסרו מרשות האוכלוסין וההגירה למחוז ירושלים ולמחוז ש"י במשטרה על עבירות לפי חוק גיל הנישואין. בגין דיווחים אלה לא נפתחו תיקי חקירה היות שבית-דין שרעי ירדני אישר את הנישואין בניגוד לחוק הישראלי.³⁵ עוד הובהר

³³ בסעיף 59 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982, נקבע: "נודע למשטרה על ביצוע עבירה, אם על פי תלונה ואם בכל דרך אחרת, תפתח בחקירה". ראו גם משטרת ישראל, פקודות משטרת ישראל של המפקח הכללי, מס' 14.01.01, [הטיפול בתלונה ובתיק חקירה](#), 1 באוגוסט 1994.

³⁴ טובי לין בן-שלום, קצינת מדור חקירות, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, הועבר בדוא"ל בידי גל יונה, לשכת השר במשרד לביטחון פנים, 28 באוגוסט 2016.

³⁵ בית-הדין השרעי הירדני שבמזרח ירושלים אינו פועל לפי חוק הקאדים, התשכ"א-1961. עם זאת, הוא כפוף לדין הישראלי שהוחל במזרח ירושלים ובכלל זאת לחוק גיל הנישואין. הדר פרנקל, לשכת המשנה הפלילי לפרקליט המדינה, שיחת טלפון, 30 בנובמבר 2016.



שבבדיקת המשנה לפרקליט המדינה לעניינים פליליים נמצא שאין מניעה לפתוח בחקירה פלילית גם באותם תיקים, ועל-כן הונחה מחוז ירושלים לפתוח בחקירת באותם 73 מקרים.³⁶

ממשטרת ישראל נמסר למרכז המחקר והמידע של הכנסת כי בכל מחוז של המשטרה מונו רפרנטים שתפקידם להבטיח ממשקי עבודה בין המשטרה לבין רשות האוכלוסין וההגירה המדווחת למשטרה על עבירות לפי חוק גיל הנישואין. מרכז המחקר והמידע של הכנסת פנה בבקשה לקבל נתונים בנוגע למספר תיקי החקירה שנפתחו בעקבות תלונה שהועברה ממשד הפנים, אולם המשטרה השיבה שאין ביכולתה לספק נתון זה באופן ממוחשב. עם זאת, נמסר כי נערכו התאמות במערכות המחשוב המשטריות, ובכל המחוזות מועברות הרצאות בנושא נישואי קטינות ואופן הזנת הנתונים למערכות, כדי להגביר את מודעות החוקרים לנושא. במשטרה צופים שבעתיד אפשר יהיה להפיק את מספר תיקי החקירה שנפתחו לפי הגורם שהעביר את המידע למשטרה. יש לציין שממשטרת ישראל מסרה שאין ביכולתה לאפיין את תיקי העבירה לפי דת או מוצא.³⁷

4. פרקליטות המדינה במשרד המשפטים

פרקליטות המדינה היא הגוף המופקד על ייצוג המדינה ושמירה על האינטרס הציבורי בפני ערכאות המשפטיות, והיא כפופה להנחיות היועץ המשפטי לממשלה. בתחום האזרחי והמינהלי היא שותפה לגיבוש מדיניות משפטית ולייצוג גופי ממשלה או האינטרס הציבורי בפני בתי-המשפט; בתחום הפלילי היא חלק ממערכת אכיפת החוק. בכל מחוז גאוגרפי יש שתי פרקליטויות: פרקליטות פלילית – אמונה על ייצוג המדינה כמאשימה בתיקים פליליים; פרקליטות אזרחית – אמונה על ייצוג המדינה כתובעת וכנתבעת בהליכים אזרחיים.³⁸

לאחר סיום חקירת המשטרה, במקרים שבהם נעברה עבירה פלילית על חוק גיל הנישואין, הפרקליטות הפלילית היא התובעת; במקרים שבהם מוגשת בקשה לקבלת היתר נישואין של קטינות לבית-המשפט לענייני משפחה, הפרקליטות האזרחית היא המשיבה בהליכים המשפטיים. להלן סקירת פעילות הפרקליטות הפלילית בטיפול בתיקי חקירה על עבירה לפי חוק גיל הנישואין, ולאחר מכן סקירת פעילות הפרקליטות האזרחית במקרים של הגשת בקשה לקבל היתר נישואין לקטינה.

כאמור, היועץ המשפטי לממשלה פרסם הנחיה בנוגע למדיניות התביעה במקרים של נישואי בוסר ובעילת קטינה.³⁹ הנחיית היועץ המשפטי לממשלה עודכנה לאחרונה ביולי 2002, ולכן מתייחסת לחוק גיל הנישואין לפני תיקונו האחרון ב-2013. ממשרד המשפטים נמסר למרכז המחקר והמידע של הכנסת שהמשרד פועל בימים אלה לתיקון ולעדכון של ההנחיה נוכח התיקון בחוק גיל הנישואין, וכבר גובשה טיוטת תיקון בשיתוף גורמים שונים במשרד.⁴⁰

³⁶ טובי לין בן-שלום, קצינת מדור חקירות, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, הועבר בדוא"ל בידי גל יונה, לשכת השר במשרד לביטחון פנים, 28 באוגוסט 2016.

³⁷ רב פקד טובי לין בן-שלום, קצינת מדור חקירות, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, הועבר בדוא"ל על-ידי גל יונה, לשכת השר במשרד לביטחון פנים, 10 ביולי 2016, 28 באוגוסט 2016.

³⁸ משרד המשפטים, פרקליטות המדינה, אודות הפרקליטות, תאריך כניסה: 13 באוקטובר 2016.

³⁹ היועץ המשפטי לממשלה, הנחיית היועץ המשפטי לממשלה מס' 4.1101, מדיניות תביעה: נישואי בוסר ובעילת קטינה, תאריך עדכון: 3 ביולי 2002.

⁴⁰ מהא מראענה, עוזרת ראשית (יועץ וחקיקה), מחלקת ייעוץ וחקיקה (חקיקה) במשרד המשפטים, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 29 בנובמבר 2016.



לפי הנחיית היועץ המשפטי לממשלה, "נישואין של נער או נערה שלא מלאו להם שבע-עשרה שנה, בלי היתר מיוחד של בית-המשפט הם עבירה על החוק, ויש להיאבק נגדם בשל היותם בלתי חוקיים ובלתי מוסריים, בעיקר בגלל הנוק הצפוי מהם לנער או לנערה, לילדיהם ולחיי המשפחה".

עוד נקבע בהנחיית היועץ המשפטי כי "התביעה הפלילית תפעיל את החוק ותתבע עונשים מרתיעים כדי לעקור תופעה פסולה זאת. הליכים פליליים יינקטו לפי הנסיבות של כל מקרה, לא רק נגד מי שמקדש או נושא שלא כחוק נער או נערה שלא מלאו להם שבע-עשרה, אלא גם נגד ההורים או האפוטרופוסים של הנער או הנערה, וכן נגד מי שערך את הנישואין או סייע בעריכתם, ובכלל זה כהן דת או דיין בבית-דין דתי" (סעיף 9 להנחיה).

בתיקון מס' 6 לחוק גיל הנישואין משנת 2013 נקבעה הוראה שלפיה הטיפול בהגשת תביעות לפי חוק גיל הנישואין יעבור מידי התביעה המשטרתית לאחריות הפרקליטות הפלילית.⁴¹ בחודש מאי 2016 פרסם פרקליט המדינה הנחיה מעודכנת בנושא "מדיניות התביעה בהעמדה לדין בעבירה של נישואי קטינים"⁴² שלפיה יש להעדיף העמדה לדין של מי שעבר את העבירה בתנאי שלא חלה התיישנות⁴³ על העבירה (סעיף 5.ג להנחיה). עוד נקבעו בהנחיית פרקליט המדינה הוראות אלו:

- בכל מקרה לא יוגש כתב אישום נגד הקטין (סעיף 7.א להנחיה);
 - בראש ובראשונה יש לנקוט הליכים פליליים כלפי מי שערך את הנישואין או סייע בעריכתם, גם אם מדובר בהורים או באפוטרופוסים של בני-הזוג הנישאים (סעיף 6 להנחיה);
 - לגבי בן-הזוג של הקטינה, אם פער הגילים בינו לבין הקטינה עולה על שנתיים, וככול שהפער גדול יותר, תגדל הנטייה להעמידו לדין (סעיף 6.ב להנחיה). במסגרת השיקולים של העמדת בן-הזוג לדין, יש להביא בחשבון את שאלת העניין הציבורי בתיק ואת המורכבות שלו (סעיף 7 להנחיה);
 - בשיקולים שעל הפרקליטות לבחון לפני העמדה לדין בכל מקרה ומקרה, אפשר לציין את השיקולים הללו (סעיף 9 להנחיה): האם הנישואין היו בהסכמה חופשית של הקטינים; מידת הפגיעה שנגרמה לקטינים בשל הנישואין; ניהול אורח חיים משפחתי תקין על-ידי בני-הזוג; גילו של הקטין בעת הנישואין ופער הגילים בין בני-הזוג; פרק הזמן שחלף מאז הנישואין.⁴⁴
- במענה מלשכת פרקליט המדינה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת נמסר כי מאז דצמבר 2013, הפרקליטות לעניינים פליליים טיפלה בסך הכול ב-19 תיקים הנוגעים לעבירה לפי חוק גיל הנישואין.⁴⁵ מתוך 19 התיקים, שלושה עדיין בטיפול ו-16 נסגרו.⁴⁶

⁴¹ במסגרת תיקון מס' 6 לחוק גיל הנישואין נקבע כי בחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982, תתווסף לתוספת הראשונה שבחוק, כלומר לעבירות מסוג עוון שבטיפול הפרקליטות, גם עבירה לפי חוק גיל הנישואין, [חוק גיל הנישואין \(תיקון מס' 6\), התשע"ד-2013](#).

⁴² פרקליטות המדינה, הנחיית פרקליט המדינה מס' 2.20, "מדיניות התביעה בהעמדה לדין בעבירה של נישואי קטינים", 9 במאי 2016.

⁴³ עבירה על חוק גיל הנישואין היא עבירה מסוג עוון שהעונש עליה הוא שנתיים מאסר או קנס. תקופת ההתיישנות על עבירות מסוג עוון היא חמש שנים. סעיף 2 לחוק גיל הנישואין, התש"י-1950; סעיף 24 לחוק העונשין, התשל"ז-1977; סעיף 9(א) לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982.

⁴⁴ הפרקליט המטפל בתיק אחראי לבחון את השיקולים הללו בכל מקרה ומקרה, בהתבסס על חומרי החקירה שהועברו מהמשטרה לפרקליטות עם סיום החקירה המשטרתית. הדר פרנקל, לשכת המשנה הפלילי לפרקליט המדינה, שיחת טלפון, 30 בנובמבר 2016.

⁴⁵ כאמור, בתיקון מס' 6 לחוק גיל הנישואין, שנכנס לתוקפו בדצמבר 2013, הועברה הסמכות לטפל בעבירה לפי החוק גיל הנישואין מהתביעה המשטרתית לפרקליטות המדינה.

⁴⁶ דביר הולנדר, לשכת פרקליט המדינה, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 19 בספטמבר 2016.



יובהר כי לא עלה בידינו לקבל הסבר לפער בין מספר התיקים שהמשטרה דיווחה שהעבירה לידי הפרקליטות – תיק אחד (ראו בטבלה מס' 5) לבין מספר התיקים שהפרקליטות דיווחה עליהם (כאמור, 19 תיקים). ממשרד המשפטים נמסר כי בתיקון מס' 6 לחוק גיל הנישואין לא נקבעה הוראת מעבר לגבי מי שנישא, או היה אמור להינשא, סמוך למועד התיקון ובמועד נישואיו גילו היה יותר מ-17 (כאמור, תיקון מס' 6 לחוק העלה את גיל הנישואין החוקי מגיל 17 לגיל 18). מכיוון שאין הוראת מעבר, הנחה המשנה לפרקליט המדינה (עניינים פליליים) כי בתקופה שבין פרסום התיקון לחוק ב-2 בדצמבר 2013 עד 1 במרס 2014, רשויות האכיפה לא יאכפו עבירות לפי חוק גיל הנישואין שנעברו בתקופה זו. בעקבות הנחיה זו נסגרו ארבעה תיקי חקירה מתוך 19 התיקים שהפרקליטות דיווחה עליהם.⁴⁷

נבקש להסב את תשומת הלב לפער בין 1,581 הבקשות שהוגשו לרשות האוכלוסין וההגירה בשנים 2014–2016 (ראו בטבלה מס' 3) לרישום נישואי קטינות שנערכו ללא היתר מבית-המשפט לענייני משפחה, לבין 198 תיקי חקירה שנפתחו במשטרה באותן השנים (ראו בטבלה מס' 5) ולפער בין 198 התיקים במשטרה לבין 19 התיקים שבהם טיפלה הפרקליטות.

* * *

לפי תקנה 343 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984, היועץ המשפטי לממשלה הוא המשיב בכל בקשה לקבלת היתר נישואין של קטינה או קטין המוגשת לבית-המשפט לפי סעיף 5א לחוק גיל הנישואין. כאמור, הפרקליטות האזרחית היא הגוף המייצג את היועץ המשפטי לממשלה המשיב על בקשות אלו בבית-המשפט לענייני משפחה.

בטבלאות שלהלן מוצגים נתונים על מספר הבקשות לאישור נישואי קטינות שהוגשו לבית-המשפט לענייני משפחה, וטופלו בפרקליטות האזרחית:

טבלה מס' 6 – מספר תיקי הבקשות לקבלת היתר נישואין לקטינות שעליהן השיבה הפרקליטות האזרחית לבית-המשפט לענייני משפחה, בפירוט לפי מחוז (מרס 2014 עד יוני 2016)⁴⁸

תקופה	צפון	חיפה	תל-אביב	ירושלים	דרום	מרכז ⁴⁹	סך הכול
מרס 2014 עד פברואר 2015	5	8	21	21	10	-	65
מרס 2015 עד פברואר 2016	8	7	16	9	11	-	51
מרס 2016 עד יוני 2016	2	2	5	2	6	3	20

מהטבלה עולה כי מאז מרס 2014 השיבו מחוזות הפרקליטות האזרחית על 136 בקשות שהוגשו לבית-המשפט לענייני משפחה לקבל היתר נישואין לקטינות. מתוך כלל הבקשות שעליהן השיבו בפרקליטות 30.8% היו במחוז תל-אביב, 23.5% במחוז ירושלים ו-19.8% במחוז דרום.

⁴⁷ מהא מראענה, עוזרת ראשית (ייעוץ וחקיקה), מחלקת ייעוץ וחקיקה (חקיקה) במשרד המשפטים, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 29 בנובמבר 2016; הדר פרנקל, לשכת המשנה הפלילי לפרקליט המדינה, שיחת טלפון, 30 בנובמבר 2016.

⁴⁸ דביר הולנדר, לשכת פרקליט המדינה, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 19 בספטמבר 2016.

⁴⁹ מחוז מרכז בפרקליטות (אזרחי) החל לפעול באפריל 2016. פרקליטות מחוז מרכז אזרחי, [אודות](#), תאריך כניסה: 22 בספטמבר 2016.



טבלה מס' 7 – מספר הבקשות שהוגשו לבית-המשפט לענייני משפחה לקבלת היתר נישואין לקטינות ומספר הבקשות שאושרו בבית-המשפט, לפי גיל הקטינה, 2014–2016⁵⁰

מספר הבקשות שאושרו	מספר הבקשות שהוגשו	מספר 2014 עד פברואר 2015 ⁵¹	מספר 2015 עד פברואר 2016	מספר 2016 עד יוני 2016	גיל הקטינים בעת הגשת הבקשה
לא נמסר	לא נמסר	1	0	0	16-15
לא נמסר	לא נמסר	0	0	0	
לא נמסר	לא נמסר	6	4	4	17-16
לא נמסר	לא נמסר	5	1	1	
לא נמסר	לא נמסר	44	16	16	18-17
לא נמסר	לא נמסר	39	25	7	
לא נמסר	לא נמסר	65	20	20	סך-הכול
לא נמסר	לא נמסר	44	26	8	

מהטבלה עולה שמאז מרס 2014 ועד יוני 2016 הוגשו לבית-המשפט לענייני משפחה 136 בקשות לקבלת היתר נישואין לקטינה. ב-78 מן המקרים ניתן לקטינות היתר להינשא – כלומר כ-57% מכלל הבקשות שהוגשו לבית-המשפט למתן היתר לנישואי קטינות אושרו. בהקשר זה יוזכר שלפי נתוני רשות האוכלוסין וההגירה, מינואר 2014 עד אוגוסט 2016 הוגשו לרשות האוכלוסין וההגירה 190 בקשות לרישום נישואי קטינות שנערכו בהיתר מבית-המשפט לענייני משפחה (טבלה מס' 3).

יש לציין כי במענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת נמסר מהפרקליטות כי אין ברשותם פילוח נתונים הנוגעים ליישום חוק גיל הנישואין לפי לוח קלנדרי. לדברי הפרקליטות, יצירת פילוח לפי לוח קלנדרי תדרוש תשומות ומשאבים רבים. גם בדיווחי משרד המשפטים לוועדת החוקה, חוק ומשפט לפי סעיף 8 לחוק, הנתונים נמסרים בפילוח מ-1 במרס ועד 28 בפברואר. נבקש להסב את תשומת הלב שפילוח הנתונים לפי התאריכים הללו מקשה על השוואת הנתונים המתקבלים מגופים שונים, משום שפרקי הזמן אינם חופפים. יתרה מזו, הדיווח אינו תואם את לשון החוק בסעיף 8(א), שלפיו "מדי שנה, ב-1 במרס, יימסר לוועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת, דיווח בכתב, כמפורט בסעיפים קטנים (ב) עד (ו), על יישום הוראות חוק זה בשנה הקלנדרית שקדמה למועד הדיווח" (ההדגשה אינה במקור).

⁵⁰ דביר הולנדר, לשכת פרקליט המדינה, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 19 בספטמבר 2016.

⁵¹ מבירור שנערך עם הפרקליטות מדוע אין פילוח של הנתונים בתקופה זו לפי גיל הקטינה נמסר מהפרקליטות ש"יכולת איסוף הנתונים בפרקליטות השתכללה עם השנים, ועם חלוף הזמן נאספו יותר נתונים בחלוקה ליותר פילוחים. בהתאם לכך, לא היה תיעוד של כל הנתונים בפילוחים המבוקשים בעת איסוף הנתונים לתקופות שקדמו לפברואר 2015". ברקת שמאי, מתמחה בלשכת פרקליט המדינה, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 13 בנובמבר 2016.



5. המשרד לשירותי דת

המשרד לשירותי דת אחראי להגדרת שירותי דת לציבור היהודי במדינת ישראל והבטחתם. שירותים אלה מסופקים על-ידי המועצות הדתיות וחברות קדישא ברחבי הארץ וכוללים מבני דת, כשרות, מקוואות, עריכת חופה וקידושין וטיפול בהבאת יהודים לקבורה.⁵² מחלקת נישואין ורבנים במשרד לשירותי דת אחראית לרישומי הנישואין בארץ, מפקחת על מחלקות הנישואין במועצות הדתיות ומאשררת תעודות נישואין בעבור מדינות ושגרירויות זרות.⁵³

מרכז המחקר והמידע של הכנסת פנה למחלקת נישואין ורבנים במשרד לשירותי דת בבקשה לקבל נתונים על הבקשות לנישואי קטינות לשנת 2016. מהמחלקה נמסר שאין ביכולתה לקבל כרגע את הנתונים המבוקשים משום שהנתונים הנמסרים לוועדה לפי סעיף 8 לחוק גיל הנישואין נאספים ידנית מכל המועצות הדתיות לקראת המועד הקבוע בחוק (1 במרס). עוד נמסר כי המשרד השיק לאחרונה מערכת ממוחשבת חדשה לרישום נישואין, ועד ספטמבר 2016 היא נפרסה ב-15 מועצות דתיות בלבד. עד אמצע שנת 2017 צפוי שהמערכת החדשה תהיה פרוסה בכל המועצות הדתיות, ורק לאחר חיבורן של כל המועצות הדתיות אפשר יהיה להפיק דוחות מלאים על-פי דרישה.⁵⁴

נבקש לציין כי הרבנות הראשית לישראל⁵⁵ היא הגורם במשרד לשירותי דת האחראי לנהלים הנוגעים לרישום נישואין במחלקות הנישואין שבמועצות הדתיות, היא המפקחת על המחלקות לרישום נישואין והיא האחראית להסמכת רבנים עורכי חופות.⁵⁶ הרבנות הראשית פרסמה תקנות והוראות לרישום נישואין, ואלו אושרו במועצת הרבנות הראשית בי"א בטבת התשע"ג (24 בדצמבר 2012). התקנות מתייחסות אפוא לחוק גיל הנישואין לפני תיקון מס' 6 בשנת 2013, ולפני העלאת גיל הנישואין לגיל 18. כך, למשל, בתקנה 18.א נקבע שנער או נערה שטרם מלאו להם 17 שנים מנועים מלהינשא, ולכן אין לרושם לנישואין בטרם הגיע מועד זה. הנחיה זו לא עודכנה על אף תיקון מספר 6 לחוק גיל הנישואין.

יש לציין, כי בהנחיית היועץ המשפטי לממשלה בנושא "מדיניות התביעה: נישואי בוסר ובעילת קטינה" שכאמור עודכנה לאחרונה ביולי 2002,⁵⁷ נקבע כי במקרים שבהם הוגשה לבית-דין דתי בקשה לאישור נישואין שנערכו בטרם מלאו לאחד מבני-הזוג 17 שנה, על בית-הדין להעביר למשטרה את שם עורך הנישואין ואת פרטי בן-הזוג הבגיר, וכן יידע בית-הדין הדתי את ההורים, האפוטרופוסים ואת פקיד הסעד (סעיף 14(ב)). ההנחיה מבהירה גם שאם בני-הזוג הם בגיל הנישואין, אפשר לאשר את נישואיהם שנערכו מתחת לגיל הנישואין לאחר בירור שבני-הזוג מעוניינים בכך לאחר הגיעם לגיל הנישואין. עם זאת, אישור הנישואין יינתן רק לאחר בירור העניין במשטרה, ולאחר שיובהר לבני-זוג שאין באישור הנישואין עילה להפסקת הטיפול הפלילי בעניין (סעיף 14(ב)(4) להנחיה).

יש לציין כי מדיווח המשרד לשירותי דת לוועדת החוקה, חוק ומשפט במרס 2016 עולה כי בשנת 2015, ב-157 המועצות הדתיות נרשמו 13 מקרים של קטינים וקטינות שנישאו ושרשמי הנישואין התבקשו

⁵² המשרד לשירותי דת, [אודות המשרד](#), תאריך כניסה: 1 בנובמבר 2016.

⁵³ המשרד לשירותי דת, [מחלקת הרבנות ונישואין](#), תאריך כניסה: 1 בנובמבר 2016.

⁵⁴ הרב חזקיהו סאמין, מנהל מחלקת נישואין ורבנים, המשרד לשירותי דת, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 20 בספטמבר 2016; שיחת טלפון, 5 באוקטובר 2016.

⁵⁵ הרבנות הראשית לישראל היא יחידת סמך במשרד לשירותי דת, בראשה עומדים שני הרבנים הראשיים לישראל. הרבנות הראשית, [אודות הרבנות הראשית](#), תאריך כניסה: 1 בנובמבר 2016.

⁵⁶ הרבנות הראשית לישראל, [מחלקת אישות וגירות והמפקח על הנישואין](#), תאריך כניסה: 5 באוקטובר 2016.

⁵⁷ היועץ המשפטי לממשלה, הנחיית היועץ המשפטי לממשלה מס' 4.1101, [מדיניות תביעה: נישואי בוסר ובעילת קטינה](#), תאריך עדכון: 3 ביולי 2002.



לערוך את נישואיהם או לרשום אותם. ב-12 מקרים מדובר בקטינות, ובמקרה אחד מדובר בקטין. במקרה אחד בלבד הכלה הייתה בת 16. בכל שאר המקרים הקטינה הייתה בת 17. ב-11 מהמקרים צוין במפורש כי יש היתר מבית-המשפט לענייני משפחה לנישואי הקטינה.⁵⁸

יש לציין שבחברת נהלים בנושא רישום לנישואין שהפיצה מחלקת נישואין ורבנים במשרד לשירותי דת לרשמי הנישואין באלול תשע"ו (ספטמבר 2016), הודגש שבמקרים שבהם "בני-זוג נישאו כבר ללא רישום לפני הנישואין, בשום פנים אין לרשום אותם עתה לנישואין בלשכות הנישואין. יש להפנותם לבית-הדין הרבני לקבל פסק-דין על הכרה באותם הנישואין, ואם אכן הללו יוכרו, תונפק להם על-ידי בית-הדין הרבני תעודת 'פסיקתא'.⁵⁹ עם תעודה זו יצטרכו בני-הזוג לגשת למרשם האוכלוסין לבדם, כדי לעדכן את מעמדם האישי.⁶⁰

עוד יש לציין שבתקנה 21 לתקנות הרבנות הראשית נקבע שאם למורשה הנישואין ברשות הדתית הגיע מידע על נישואי קטינים, עליו ליידע בכך את מחלקת הרבנות במשרד לשירותי דת.⁶¹ ממחלקת נישואין ורבנים במשרד לשירותי דת נמסר כי הם אינם מקבלים דיווח שוטף מרשמי הנישואין על מקרים של נישואי קטינים. עוד נמסר שהנתונים שמדווחים בדוח השנתי לוועדת חוקה, חוק ומשפט לפי סעיף 8 לחוק גיל הנישואין, נערכים אחת לשנה לצורך הכנת הדיווח ואינם נאספים באופן שוטף.⁶² נוכח זאת, ייתכן שיש מקום לעדכן את תקנות הרבנות הראשית בנושא נישואי קטינות בעקבות תיקון מס' 6 לחוק גיל הנישואין, וכן להוסיף חובת דיווח לגורמי אכיפת החוק כאשר מתקבל מידע על נישואי קטינים אצל מורשה הנישואין, בהתאם להנחיית היועץ המשפטי לממשלה.

6. הנהלת בתי-הדין השרעיים

הכלל הוא שנישואין של מוסלמים בישראל נערכים לפני רושם נישואין שמינה הקאדי, לפי חוק גיל הנישואין. עם זאת, לפי הדין השרעי, כדי שיהיה תוקף להסכם נישואין, די בצדדים לנישואין ובשני עדים, ואין צורך בהסכם בכתב או ברישום של ההסכם בפני מוסד כלשהו. בית-הדין השרעי מוסמך לאשרר נישואין שנערכו מחוץ לכתליו – בדרך כלל בבתי-דין שרעיים בשטחי הרשות הפלסטינית או בירושלים המזרחית. על-פי הנהלת בתי-הדין השרעיים בית-הדין השרעי מוסמך לתת פסק-דין הצהרתי הקובע שמעמדם האישי של בני-הזוג הוא "נישואים", גם כאשר מדובר בנישואי קטינה.⁶³ הקאדי אינו רשאי אפוא לערוך נישואין של קטינות, אולם הוא רשאי כאמור לאשרר ולרשום נישואין שנערכו על-ידי גורם אחר בניגוד לחוק גיל הנישואין.

⁵⁸ השר לשירותי דת, מכתב לוועדת החוקה, חוק ומשפט בנדון: דיווח לפי סעיף 8(ג) לחוק גיל הנישואין, התש"י-1950, 2 במרס 2016.

⁵⁹ פסיקתא היא תמצית הכרעה בנושא כלשהו, ללא פירוט או נימוקים.

⁶⁰ המשרד לשירותי דת, תעודה וכתובה, נהלים, הנחיות, עדכונים וחדשות בנושא הרישום לנישואין, אלול תשע"ו; הרב חזקיהו סאמין, מנהל מחלקת נישואין ורבנים, המשרד לשירותי דת, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 27 בספטמבר 2016.

⁶¹ הרבנות הראשית לישראל, תקנות והוראות לרישום נישואין, י"א טבת התשע"ג.

⁶² הרב חזקיהו סאמין, מנהל מחלקת נישואין ורבנים, המשרד לשירותי דת, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, שיחת טלפון, 27 באוקטובר 2016.

⁶³ אדם אבזק, יועץ משפטי לבתי-הדין השרעיים, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 28 בנובמבר 2016.



טבלה מס' 8 – נישואי קטינות שנערכו מחוץ לכותלי בית-הדין השרעי ואושרו על-ידו בדיעבד, בפירוט לפי בית-הדין וגיל הקטינה (ינואר עד סוף אוגוסט 2016)⁶⁴

18-17	17-16	16-15	עד גיל 15	
1	0	0	0	בית-הדין השרעי בנצרת
0	0	0	0	בית-הדין השרעי בעכו
0	0	0	0	בית-הדין השרעי בחיפה
15	10	2	0	בית-הדין השרעי ביפו
10	4	2	0	בית-הדין השרעי בטייבה
0	0	0	0	בית-הדין השרעי בבאקה אל-ערביה
57	23	8	1	בית-הדין השרעי בבאר-שבע
83	37	12	1	סך הכול

מהטבלה עולה שבמהלך ינואר-אוגוסט 2016 אשררו בתי-הדין השרעיים 133 מקרי נישואי קטינות שנערכו מחוץ לכותלי בית-הדין השרעי. ב-13 מקרים (9.7%) מדובר בקטינות שגילן צעיר מ-16.

הנתונים שלעיל אינם כוללים אשרור של נישואי קטינות שנערכו בבית-הדין השרעי בירושלים. לטענת הנהלת בתי-הדין השרעיים, בתקופה המבוקשת נפתחו בבית-הדין השרעי בירושלים בסך-הכול 1,150 תיקים לאישור נישואין, אך בהיעדר פירוט נתונים במערכת הממוחשבת, נדרשת בדיקה פרטנית של כל תיק ותיק. לפיכך, אי-אפשר לספק את הנתונים על נישואי קטינות.

עוד נמסר שרוב תושבי מזרח ירושלים נישאים בפני בית-הדין השרעי הירדני שבמזרח העיר (שאינו כפוף להנהלת בתי-הדין השרעיים) ולאחר מכן הם פונים לאשרר את הנישואין בבית-הדין השרעי שבמערב העיר (שכפוף להנהלת בתי-הדין השרעיים).⁶⁵

מדיווח הנהלת בתי-הדין השרעיים לוועדת החוקה, חוק ומשפט עולה כי בשנת 2015 היו שני מקרי עריכת נישואים לקטינה בבית-דין שרעי, בניגוד לקבוע בחוק גיל הנישואין. יתר על כן, באותה השנה בתי-הדין השרעיים אישרו בדיעבד 716 מקרי נישואי קטינות שנערכו מחוץ לכותלי בית-הדין, ומתוכם בית-הדין השרעי בירושלים אישר 517 בקשות, ובית-הדין השרעי בבאר-שבע אישר 141 בקשות.⁶⁶

יש לציין כי בהנחיית היועץ המשפטי לממשלה נקבע בסעיפים 14(ב)1 ו-14(ב)2 כי "אם הוגשה לבית-דין דתי בקשה לאישור נישואין אשר נערכו בטרם מלאו לאחד מבני-הזוג שבע-עשרה שנה,⁶⁷ יפעל בית-הדין כדלהלן: (1) יעביר את שם עורך הנישואין למשטרה על מנת שתחקור את מעשיו בהתאם לחוק גיל הנישואין. (2) אם רק אחד מבני-הזוג היה מתחת לגיל הנישואין, יעביר למשטרה את שם בן-הזוג האחר שהיה בגיל הנישואין על מנת שתחקור את מעשהו בהתאם לסעיף 2(א) לחוק גיל הנישואין".

ממשרד המשפטים נמסר למרכז המחקר והמידע של הכנסת כי היו מקרים שבהם קאדים העבירו לבחינת פרקליטות המדינה תיקים שבהם עלה חשד לעבירה לפי חוק גיל הנישואין והפרקליטות העבירה

⁶⁴ אדם אבזק, יועץ משפטי לבתי-הדין השרעיים, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 28 בנובמבר 2016.

⁶⁵ שם.

⁶⁶ מהא מראענה, עוזרת ראשית (ייעוץ וחקיקה), מחלקת ייעוץ וחקיקה (חקיקה) במשרד המשפטים, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 29 בנובמבר 2016; אדם אבזק, יועץ משפטי לבתי הדין השרעיים, מכתב לוועדת החוקה, חוק ומשפט בנדון: דיווח יחידת בתי הדין השרעיים בהתאם לחוק גיל הנישואין, התש"י-1950, 27 באפריל 2016.

⁶⁷ כאמור, הנחיית היועץ המשפטי לממשלה פורסמה לפני התיקון לחוק.



את התיק לחקירת משטרה. עוד נמסר ממשרד המשפטים שבימים אלה המשרד פועל להביא ליתר הקפדה על ההנחיה בהקשר זה.⁶⁸

משרד המשפטים העביר למרכז המחקר והמידע של הכנסת סיכומי דיונים שהתקיימו במשך השנים בפרקליטות המדינה בנושא נישואי קטינות. בדיון שנערך ב-20 בספטמבר 2006 נקבע, בין היתר, שתלונות על נישואי קטינים יועברו ממשרד הפנים, ממשרד הרווחה ומבתי-הדין הדתיים למשטרה. בדיון שהתקיים ב-3 במאי 2011 סוכם, בין היתר, שהמשטרה תבדוק מה היקף סמכותה לקבל תיק מבית-דין דתי במקרה של נישואי קטינה. עוד נקבע **שיש להסב את תשומת לבם של מנהלי בתי-הדין הדתיים לסעיף 14(ב) בהנחיית היועץ המשפטי לממשלה, המחייב את בתי-הדין הדתיים להעביר למשטרה פרטים הרלוונטיים לחקירה.**⁶⁹

במענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת בשאלה אם הנהלת בתי-הדין השרעיים מדווחת למשטרה על מקרים של נישואי קטינות שנערכו שלא כחוק, נמסר מהנהלת בתי-הדין השרעיים כי נמסר דיווח תקופתי למשרד הפנים בעפולה על כל הנישואין והגירושין. עוד נמסר שנוכח עמדת נציב תלונות הציבור על השופטים משנת 2009, אף שראוי כי ידווחו על נישואי קטינים, לא מוטלת על הקאדים חובה שבדין לדווח למשטרה על עבירה על חוק גיל הנישואין.⁷⁰

7. משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים

בסעיף 5(ב) לחוק גיל הנישואין נקבע שבמקרים שבהם הוגשה לבית-המשפט לענייני משפחה בקשה לקבלת היתר לנישואי קטינה שמלאו לה 16 שנה וטרם מלאו לה 17 שנה, בית-המשפט יכריע בבקשה רק לאחר שקיבל תסקיר מאת עובד סוציאלי לפי חוק גיל הנישואין.⁷¹

לפי הוראה 20 לפרק 3 בתקנון עבודה סוציאלית (להלן – תע"ס) של משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים,⁷² עובד סוציאלי לעניין סדרי דין הוא האמון על אבחון ועל מתן חוות דעת והמלצות לערכאות משפטיות בסוגיות הקשורות בטובתם של קטינים והיתרי נישואין (סעיף 1.2 לתע"ס). התערבות העובד הסוציאלי לעניין סדרי-דין נעשית בדרך כלל מכוח צו של ערכאה משפטית, או בעקבות פנייה יזומה של בא כוח היועץ המשפטי לממשלה.

כאמור, כאשר מוגשת לבית-המשפט בקשה להיתר נישואין של קטין או קטינה שטרם מלאו להם 17 שנה, על בית-המשפט לבקש תסקיר עובד סוציאלי לעניין סדרי דין. כתיבת תסקיר בעניינם של קטינים שגילם יותר מ-17 תיעשה רק בנסיבות חריגות ומיוחדות ובתיאום עם הפרקליט המטפל בתיק בפרקליטות המחוז (סעיף 10).⁷³ אומנם החוק אינו מחייב קבלת תסקיר שכזה בעבור קטינות שמלאו להן

⁶⁸ מהא מראענה, עוזרת ראשית (ייעוץ וחקיקה), מחלקת ייעוץ וחקיקה (חקיקה) במשרד המשפטים, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 29 בנובמבר 2016.

⁶⁹ ברקת שמאי, מתמחה בלשכת פרקליט המדינה, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 13 בנובמבר 2016.

⁷⁰ אדם אבוק, יועץ משפטי לבתי-הדין השרעיים, שיחת טלפון, 10 באוקטובר 2016. יש לציין שהדברים נשענים על עמדת נציב התלונות על השופטים שלפיה שופט – ובכלל זאת דין או קאדי – "אינו יכול לעבור לסדר היום כשבמהלך תפקידו השיפוטי מתברר לו כי נעברה עבירה פלילית מסוג פשע. הסדר הציבורי הוא שמחייב את המסקנה כי ראוי הוא, במקרה כזה, כי כבוד השופט יורה שפסק הדין המבטא את העובדה האמורה יועבר על-ידי המזכירות ליועץ המשפטי לממשלה, גם אם אין מוטלת עליו חובה שבדין לעשות כן". עמדת הנציב התייחסה למקרה של עבירה מסוג פשע בעוד שעבירה על חוק גיל הנישואין היא עבירה מסוג עוון. נציבות תלונות הציבור על שופטים, עמדת הנציב מס' 6/09 מיום 3 במאי 2009.

⁷¹ סימונה שטיינמן, עובדת סוציאלית ראשית לעניין סדרי דין, השירות לרווחת הפרט והמשפחה, משרד הרווחה והשירותים החברתיים, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, שיחת טלפון, 27 באוקטובר 2016.

⁷² משרד הרווחה והשירותים החברתיים, תקנון עבודה סוציאלית, מס' 3.20, תאריך תחולה: 1 בינואר 2015.

⁷³ תסקיר הוא סיכום החקירה הפסיכו-סוציאלית שעורך העובד הסוציאלי לעניין סדרי-דין וחוות דעתו המוגשת לערכאה המשפטית (סעיף 2.7 לתע"ס). התסקיר כולל חוות דעת מקצועית על בשלות בני-הזוג להינשא וכן נבדקים פרמטרים כגון



17 שנה וטרם מלאו להן 18 שנה, אולם כיום שופטים רבים מוציאים צו שכזה מייד לאחר שהוגשה בקשה לקבלת היתר נישואין לקטינה גם בגיל זה.⁷⁴

בסעיף 10 לתע"ס נקבע כי "בחקירתו של העובד הסוציאלי עליו לבחון רק אם קיימות נסיבות מיוחדות שבגינן אי-מתן היתר עלול להביא לפגיעה בטובת הקטין". עם זאת, נקבע שסיבות כגון היריון, פגיעה כלכלית בקטין או רצון ההורים של הקטין **אינן** מספיקות בפני עצמן לאישור הנישואין.

בתגובת משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת נאמר שמאז שינוי חוק גיל הנישואין בשנת 2013 והעלאת גיל הנישואין ל-18, הייתה עלייה במספר התסקירים שהוגשו לבית-המשפט בנושא זה.⁷⁵ יש להבהיר כי עד שינוי החוק, קטינות בנות 17-18 יכלו להינשא גם ללא מעורבות שירותי הרווחה.⁷⁶ בטבלה שלהלן מוצג מספר התסקירים שהוגשו מינואר 2014 עד מאי 2016, לפי מחוזות:

טבלה מס' 9 – מספר התסקירים שהוגשו על-ידי משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, לפי מחוזות (2014–2016)⁷⁷

2016 (עד חודש מאי)	2015	2014	
2	7	10	מחוז צפון
5	5	3	מחוז מרכז
5	6	7	מחוז ירושלים
4	6	4	מחוז דרום
16	24	24	סך הכול

מהטבלה עולה שמינואר 2014 ועד מאי 2016 הוגשו לבית-המשפט לענייני משפחה בסך הכול 64 תסקירים בבקשות לאישור נישואי קטינות.

לחצים חברתיים, משפחתיים או תרבותיים והשלכות הנישואים על עתיד בני-הזוג בהיבט הלימודי, התעסוקתי, האישי ועוד. משרד הרווחה והשירותים החברתיים, **התסקיר**, תאריך כניסה: 6 באוקטובר 2016; איתי פידלמן, **נישואי קטינים**, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 27 בפברואר 2010.

⁷⁴ סימונה שטיינמץ, עובדת סוציאלית ראשית לעניין סדרי דין, השירות לרווחת הפרט והמשפחה, משרד הרווחה והשירותים החברתיים, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, שיחת טלפון, 27 באוקטובר 2016.

⁷⁵ יש לציין במקרים שבהם אין חובת תסקיר, כלומר כשהקטינה בת 17-18, לעתים מבקש בית-המשפט משירות יחידות הסיוע שליד בית-המשפט של משרד הרווחה והשירותים החברתיים להיפגש עם הקטינה. שירות הסיוע מכין דוח התרשמות על מצב הקטינה ורצונה, **דוח זה אינו תסקיר, לא כלולות בו המלצות כלשהן** והוא מוגש לשופט בלבד. בהיעדר חובה להכין דוחות אלו, מסמך זה אינו כולל נתונים לגביהם. ענת ענבר, מנהלת שירות יחידות הסיוע שליד בית-המשפט לענייני משפחה, משרד הרווחה והשירותים החברתיים, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, שיחת טלפון, 2 בנובמבר 2016.

⁷⁶ עו"ס ענת שגב, מרכזת הקשר כנסת-ממשלה, משרד הרווחה והשירותים החברתיים, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 6 באוקטובר 2016.

⁷⁷ ש.ם.



8. המוסד לביטוח לאומי

כדי לנסות לקבל אינדיקציה נוספת שיכולה ללמד על היקף תופעת נישואי קטינות פנה מרכז המחקר והמידע של הכנסת למוסד לביטוח הלאומי וביקש נתונים על מספר הקטינות (בנות 15–18) המקבלות קצבת ילדים בעבור ילדיהן. יש להבהיר כי העובדה שקטינה מקבלת קצבת ילדים בעבור ילדיה אינה מעידה בהכרח כי התחתנה בהיותה קטינה, או שנישואיה נערכו בניגוד לחוק גיל נישואין. כמו כן, לא כל קטינה נשואה זכאית לקבל קצבת ילדים עוד בהיותה קטינה, וייתכן שהלידה הראשונה מתרחשת כשהיא כבר בגירה. יש לציין עוד כי בחוק גיל הנישואין אין התייחסות למוסד לביטוח לאומי, והוא אינו נדרש להעביר נתונים לוועדה החוקה, חוק ומשפט לפי חובת הדיווח שנקבעה בסעיף 8 לחוק גיל הנישואין (כמו הגורמים האחרים שנסקרו לעיל). בטבלה להלן מובאים נתוני המוסד לביטוח לאומי על קטינות המקבלות קצבת ילדים לפי מצב משפחתי:

טבלה מס' 10 – מספר הקטינות שמקבלות קצבת ילדים מהמוסד לביטוח לאומי ומצבן המשפחתי (2012–2016)⁷⁸

שנה	גיל 15	גיל 16	גיל 17	גיל 18	סך הכול	נשואות ⁷⁹	לא נשואות
2012	3	28	92	418	541	398	143
2013	1	17	113	366	497	348	149
2014	4	11	73	399	487	316	171
2015	2	12	48	321	383	224	159
ינואר עד אוקטובר 2016	0	7	49	198	254	117	137

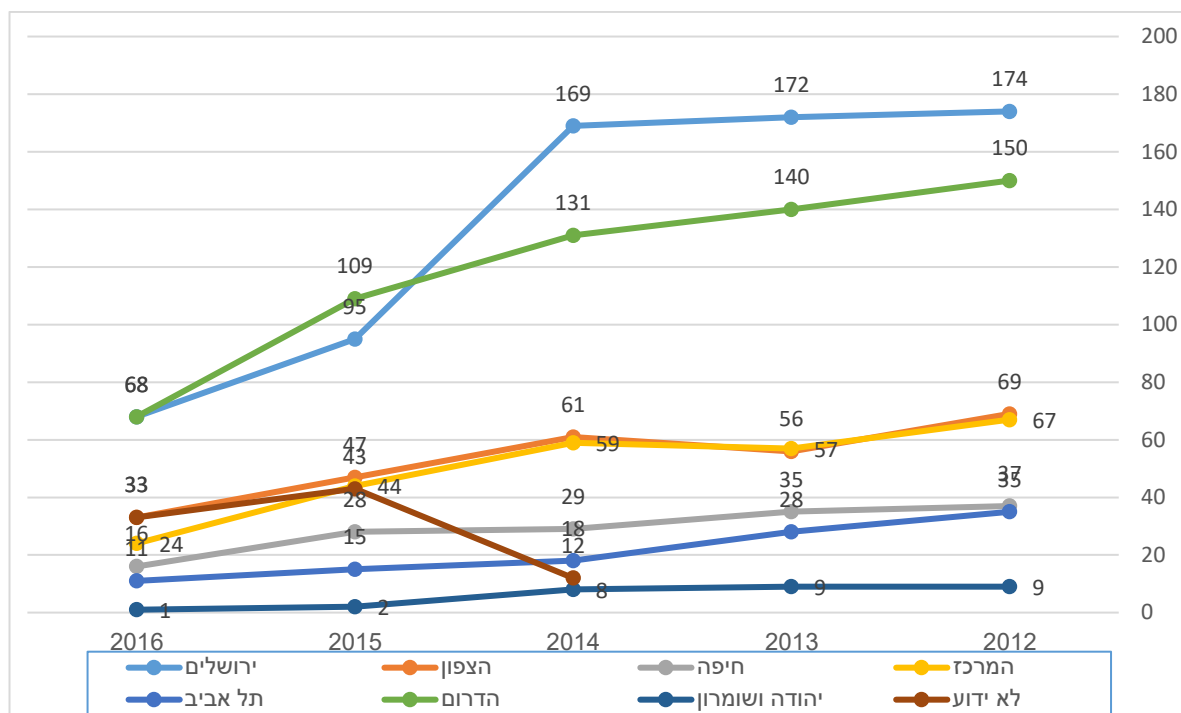
מהטבלה עולה, שבשנים 2012–2015 חלה ירידה במספר הקטינות המקבלות קצבת ילדים מהביטוח הלאומי מ-541 בשנת 2012 ל-383 בשנת 2015 (היות שטרם הסתיימה שנת 2016, מוקדם לקבוע אם מגמת הירידה נמשכת). עוד עולה כי רוב הקטינות המקבלות קצבת ילדים הן נשואות. עם זאת, חלה ירידה בשיעור הקטינות הנשואות בכלל הקטינות המקבלות קצבת ילדים: בשנת 2012 כ-73% מתוך כלל הקטינות שקיבלו קצבת ילדים היו נשואות, בשנת 2013 היה שיעורן כ-70%, בשנת 2014 היה כ-65%, בשנת 2015 רק כ-58% מכלל הקטינות שקיבלו קצבאות ילדים היו נשואות.

⁷⁸ שנטל וסרשטיין, מינהל המחקר והתכנון, המוסד לביטוח לאומי, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 21 ביוני 2016; 8 בנובמבר 2016.

⁷⁹ בנתוני הביטוח הלאומי הסטטוס "נשואה" מבוסס על נתוני משרד הפנים. במקרים שבהם לא ידוע בוודאות שהסטטוס של הקטינה הוא נשואה, למשל במקרים בהם כתוב "בבירור", היא מוגדרת "לא נשואה". שם, שיחת טלפון, 8 בנובמבר 2016.



גרף – מספר הקטינות המקבלות קצבת ילדים מהמוסד לביטוח לאומי לפי מחוז מגורים⁸⁰
(*2016–2012)



* כאמור, נתוני שנת 2016 מתייחסים לחודשים ינואר עד אוקטובר.

בגרף אפשר לראות ירידה עקיבה במספר הקטינות המקבלות קצבאות ילדים משנת 2012 עד שנת 2015 בכל המחוזות. נוסף על כך, אפשר לראות כי רוב המקרים של קטינות המקבלות קצבאות ילדים היו במחוז ירושלים ובמחוז הדרום. כך בשנת 2012 הם היו כ-60% מכלל המקרים, בשנת 2013 – כ-63%, בשנת 2014 – כ-62%, ובשנת 2015 – כ-53% מכלל המקרים.

9. קשיים ובעיות

כפי שצוין לעיל, קשה לאמוד את היקף תופעת נישואי הקטינות בישראל. נוסף לכך שחלק מהמקרים מדווחים לרשויות זמן רב לאחר העבירה, נראה כי יש פערים של ממש בין הנתונים של הגורמים האמונים על הטיפול בתופעה. פערים אלו לא רק מקשים על הבנת ממדיה אלא גם עשויים לפגום ביכולת להתמודד עם התופעה או לגבש מדיניות יעילה לטיפול בה.

מהסקירה שלעיל עולה, כי ברבים מהגופים האחראיים לטיפול בנושא, טרם עודכנו הנהלים וההנחיות בעקבות התיקון לחוק גיל הנישואין משנת 2013 ולכן אין הם משקפים את החקיקה המעודכנת. נוסף על כך, נראה שבת-הדין הדתיים, שהם הגורם הרשמי הראשון שאליו פונים זוגות (שנישאו שלא כחוק) אינם מדווחים על נישואי קטינות לגורמי האכיפה, והדבר פוגע באכיפה הפלילית של העבירה.

⁸⁰ שנטל וסרשטיין, מינהל המחקר והתכנון במוסד לביטוח לאומי, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 21 ביוני 2016.



בסוף, נבקש לציין כי הגורמים שמרכז המחקר והמידע של הכנסת פנה אליהם, דיווחו על חלק מהקשיים שאתם הם מתמודדים כאשר הם מבקשים לאכוף את חוק גיל הנישואין.⁸¹

- **קשיים בשיתוף פעולה בין רשויות** – גורמי האכיפה מתקשים לקבל מידע מלא מבתי-הדין הדתיים בנוגע לעבירות על חוק גיל הנישואין; לא כל הגופים מעבירים למשטרה מידע מלא המאפשר פתיחת תיק חקירה;
- **גילוי העבירה בדיעבד** – היות שברוב המקרים הנישואין נערכים בפרטיות, רק זמן-מה אחריהם פונים בני-הזוג לבית-הדין הדתי הרלוונטי לעדתם בבקשה שיכיר בנישואין – לעתים אף לאחר הגעת הקטין או הקטינה לגיל הבגרות. לאחר קבלת פסק-הדין פונים בני-הזוג למשרד הפנים כדי להירשם כנשואים על סמך פסק-הדין. לפיכך, העבירה מתגלה לרשויות רק לאחר שעבר זמן רב ממועד ביצועה, ולעתים אף לאחר חלוף תקופת ההתיישנות עליה (שכאמור היא חמש שנים);
- **האינטרס הציבורי בהעמדה לדין** – לעתים בשלב שבו מתגלה העבירה, בני-הזוג כבר נשואים זה שנים אחדות, מגדלים ילדים משותפים ומנהלים חיי משפחה תקינים. במקרים כאלה ההתערבות הפלילית עלולה לגרום יותר נזק מתועלת, היות שהיא עלולה להביא לפירוק חיי הנישואין, לסכסוך בין בני-הזוג ולפגיעה בילדיהם;
- **מקום העבירה** – חלק מטקסי הנישואין נערכים מחוץ לגבולות מדינת ישראל, לעתים במקומות שבהם הדבר אינו נחשב לעבירה. אין באפשרות גורמי החוק בישראל לאכוף את החוק הישראלי על בתי-דין מחוץ לגבולות המדינה, בפרט במדינות שבהן נישואי קטינים אינם נחשבים עבירה;
- **קשיים חוקיים** – במקרים שבהם הנישואין נערכו בפועל בידי איש דת בכיר, קאדי או דין, נדרשת חקירת אישיות חשובה, המצריכה אישור של היועץ המשפטי לממשלה.⁸²

⁸¹ דביר הולנדר, לשכת פרקליט המדינה, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 19 בספטמבר 2016; הרב חזקיהו סאמין, מנהל מחלקת נישואין ורבנים, המשרד לשירותי דת, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, שיחת טלפון, 5 באוקטובר 2016; עו"ס ענת שגב, מרכזת הקשר כנסת-ממשלה, משרד הרווחה והשירותים החברתיים, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 6 באוקטובר 2016; פקד טובי לין בן-שלום, קצינת מדור חקירות, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, הועבר בדוא"ל על ידי גל יונה, לשכת השר במשרד לביטחון פנים, 10 ביולי 2016; סימונה שטיינמץ, עובדת סוציאלית ראשית לעניין סדרי-דין, השירות לרווחת הפרט והמשפחה, משרד הרווחה והשירותים החברתיים, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, שיחת טלפון, 27 באוקטובר, 2016.

⁸² להרחבה על הכללים לפתיחת חקירה כנגד איש ציבור, ראו: משטרת ישראל, אגף חקירות ומודיעין, נוהל מס' 300.16.193, "חקירת אישי ציבור בכירים", 1 בפברואר 2014; היועץ המשפטי לממשלה, הנחיית היועץ המשפטי לממשלה מס' 4.2200, "חקירת אישי ציבור", תאריך עדכון: יולי 2016.



מקורות

חקיקה, תקנות ונהלים

חוק גיל הנישואין, התשי"א-1950.

חוק גיל הנישואין (תיקון מס' 6), התשע"ד-2013.

חוק הכשרות המשפטית והאפוסטרופסות, התשכ"ב-1962.

חוק הקאדים, התשכ"א-1961.

חוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982.

חוק לביטול המגילה, התשמ"ד-1984.

הרבנות הראשית לישראל, תקנות והוראות לרישום נישואין, י"א טבת התשע"ג.

היועץ המשפטי לממשלה, הנחיית היועץ המשפטי לממשלה מס' 4.1101, מדיניות תביעה: נישואי בוסר
ובעילת קטינה, תאריך עדכון: 3 ביולי 2002.

היועץ המשפטי לממשלה, הנחיית היועץ המשפטי לממשלה מס' 4.2200, חקירת אישי ציבור, תאריך
עדכון: יולי 2016.

פרקליטות המדינה, הנחיית פרקליט המדינה מס' 2.20, מדיניות התביעה בהעמדה לדין בעבירה של
נישואי קטינים, 9 במאי 2016.

משרד הרווחה והשירותים החברתיים, תקנון עבודה סוציאלית, מספר 3.20, 1 בינואר 2015.

משטרת ישראל, פקודות משטרת ישראל של המפקח הכללי, מס' 14.01.01, הטיפול בתלונה ובתיק
חקירה, 1 באוגוסט 1994.

משטרת ישראל, האגף לחקירות ולמודיעין, נוהל מס' 03.300.200 "אופן הטיפול בעבירות לפי חוק גיל
הנישואין", תאריך עדכון: 20 ביולי 2014.

משטרת ישראל, האגף לחקירות ולמודיעין, נוהל מס' 300.16.193, חקירת אישי ציבור בכירים,
1 בפברואר 2014.

רשות האוכלוסין וההגירה, נוהל מס' 2.11.0006, נוהל הטיפול בנישואי בוסר (נישואי קטינים מתחת לגיל
18), תאריך עדכון: 12 בינואר 2014.

מסמכים ומאמרים

אורלי לוטן, גיל הנישואין – סקירה משווה, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 20 בדצמבר, 2006.

איתי פידלמן, נישואי קטינים, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 27 בפברואר, 2010.

עדי בלוטנר, פרויקט פא"י, דוח מס' 2 בנושא: חוק גיל הנישואין, התשי"א-1950, מרכז רקמן, 2014.

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, השנתון הסטטיסטי לישראל לשנת 2015; השנתון הסטטיסטי לישראל
לשנת 2016.

המשרד לשירותי דת, תעודה וכתובה, נהלים, הנחיות, עדכונים וחדשות בנושא הרישום לנישואין, אלול
תשע"ו.



הכנסת

מרכז המחקר והמידע

השר לשירותי דת, מכתב לוועדת החוקה, חוק ומשפט בנדון: דיווח לפי סעיף 8(ג) לחוק גיל הנישואין, התשי"א-1950, 2 במרס 2016.

ועדת החוקה, חוק ומשפט, [פרוטוקול ישיבה מס' 178 בנושא: מעקב אחר יישום חוק גיל הנישואין](#), 2 במאי 2016.

נציבות תלונות הציבור על שופטים, [עמדת הנציב מס' 6/09](#) מיום 3 במאי, 2009.

מכתבים ושיחות טלפון

אדם אבזק, יועץ משפטי לבתי-הדין השרעיים, מכתב לוועדת החוקה, חוק ומשפט בנדון: דיווח יחידת בתי-הדין השרעיים בהתאם לחוק גיל הנישואין, התשי"א-1950, 27 באפריל 2016.

אדם אבזק, יועץ משפטי לבתי-הדין השרעיים, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 28 בנובמבר, 2016; שיחת טלפון, 10 באוקטובר 2016.

טובי לין בן-שלום, קצינת מדור חקירות, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, הועבר בדוא"ל על-ידי גל יונה, לשכת השר במשרד לביטחון פנים, 10 ביולי 2016; 28 באוגוסט 2016; שיחת טלפון, 18 בספטמבר 2016.

דביר הולנדר, לשכת פרקליט המדינה, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 19 בספטמבר 2016.

שנטל וסרשטיין, מינהל המחקר והתכנון, המוסד לביטוח לאומי, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 21 ביוני 2016, 8 בנובמבר 2016; שיחת טלפון, 8 בנובמבר 2016.

עמירם וקנין, מפיק נתונים סטטיסטיים, מחלקת כלכלה וסטטיסטיקה, בהנהלת בתי-המשפט, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 25 באוקטובר 2016.

אלי לוי, מנהל תחום מרשם ודרכונים, רשות האוכלוסין וההגירה, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 21 בספטמבר 2016, 1 בנובמבר 2016.

מהא מראענה, עוזרת ראשית (ייעוץ וחקיקה), מחלקת ייעוץ וחקיקה (חקיקה) במשרד המשפטים, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 29 בנובמבר 2016.

שלמה נהיר, אחראי נושא סטטיסטיקה של נישואין וגירושין בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שיחת טלפון, 1 בנובמבר 2016.

חזקיהו סאמין, מנהל מחלקת נישואין ורבנים במשרד לשירותי דת, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 20 בספטמבר 2016; שיחות טלפון, 5 ו-27 באוקטובר 2016.

ענת ענבר, מנהלת שירות יחידות הסיוע שליד בתי-המשפט לענייני משפחה, משרד הרווחה והשירותים החברתיים, שיחת טלפון, 2 בנובמבר 2016.

הדר פרנקל, לשכת המשנה הפלילי לפרקליט המדינה, שיחת טלפון, 30 בנובמבר 2016.

ענת שגב, מרכזת הקשר כנסת-ממשלה במשרד הרווחה והשירותים החברתיים, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 6 באוקטובר 2016.

סימונה שטיינמץ, עובדת סוציאלית ראשית לעניין סדרי-דין, השירות לרווחת הפרט והמשפחה, משרד הרווחה והשירותים החברתיים, שיחת טלפון, 27 באוקטובר, 2016.



ברקת שמאי, מתמחה בלשכת פרקליט המדינה, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת,
דוא"ל, 13 בנובמבר 2016.

אתרי אינטרנט

המשרד לשירותי דת : <http://dat.gov.il>

הרבנות הראשית : <http://www.rabanut.gov.il>

משרד הרווחה והשירותים החברתיים : <http://www.molsa.gov.il>

משרד המשפטים, פרקליטות המדינה : <http://www.justice.gov.il/units/stateattorney>



הכנסת

מרכז המחקר והמידע